

**XX међународни научни скуп „Правнички дани –
Проф. др Славко Царић“
„ДВЕ ДЕЦЕНИЈЕ РАЗВОЈА ПРАВНЕ МИСЛИ“**

**20th International Scientific Conference „Legal days –
Prof. Slavko Carić, PhD”
“TWO DECADES OF THE DEVELOPMENT
OF LEGAL THOUGHT”**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy Novi Sad
Faculty of Law in Novi Sad

Нови Сад, 06. и 07. октобар 2023.

Зборник радова са XX међународног научног скупа
„Правнички дани – Проф. др Славко Царић“
„ДВЕ ДЕЦЕНИЈЕ РАЗВОЈА ПРАВНЕ МИСЛИ“
06. - 07. октобар 2023. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Милан Почуча редовни професор	Др Јоко Драгојловић, ванредни професор
Др Владимир Козар, редовни професор	Др Сања Шкорић, ванредни професор
Др Милош Марковић, редовни професор	Др Маријана Младенов, ванредни професор
Др Јелена Матијашевић, редовни професор	Др Марко Станковић, ванредни професор
Др Предраг Мирковић ванредни професор	Др Данијела Деспотовић, ванредни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор	Др Ненад Бингулац, ванредни професор

За издавача:

Др Милан Почуча, редовни професор

Уредник:

Др Милан Почуча, редовни професор

Штампа:

Граф 021, Нови Сад

Тираж: 100

ISBN

978-86-86121-58-5

Научни одбор:

- ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА - председник Научног одбора
Декан Правног факултета за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ
Декан Факултета за економију и инжењерски менаџмент, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ
Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду |
Република Србија
ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ
Професор емеритус на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ
Председник Савета Правног факултета за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ
Продекан за међународну сарадњу на Правном факултету
за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у
Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР ЗОРАН ПАВЛОВИЋ
Шеф Кривичноправне катедре на Правном факултету
за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија
у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ
Шеф Теоријске и јавноправне катедре на
Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР ЖЕЉКО БЈЕЛАЈАЦ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ
Продекан за науку на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР КОЗАР
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР САЊА ШКОРИЋ
Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ
Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ
Шеф катедре Кривичноправних наука Руске академије
за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

ПРОФ. ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ
Председник Удружења за кривично право и криминалну
политику Црне Горе | Република Црна Гора

ПРОФ. ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ
Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

PROF. DR DR. WOLFGANG ROHRBACH
Akademik Evropske akademije nauka u Salzburgu | Austrija

PROF. DR. AMER FAKHOURY
Dean College of Law American University in
the Emirates | Ujedinjeni Arapski Emirati

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ
Доцент на Факултету за менаџмент,
Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР ЗОРАН ФИЛИПОВСКИ
Проректор за међународну сарадњу, Интернационални „Vision”
Универзитет | Северна Македонија

PROF. DR KONSTANTINOS KOUROUPIS
University Frederik | Kipar

PROF. DR MARTON SULYOK
Fakultet za pravo i političke nauke, Univerzitet u Segedinu | Mađarska

DOC. DR. SC. SANJA GONGETA, PROF. STRUČ. STUD.
Prodekanica za stručni naučnoistraživački rad i međunarodnu saradnju
Veleučilište Lavoslav Ružička u Vukovaru | Republika Hrvatska

PROF. DR CRISTINA ELENA POPA TACHE
Fakultet za psihologiju, bihevioralne i pravne nauke,
Univerzitet “Andrei Sagun”, Akademija za ekonomske
studije u Bukureštu | Rumunija

KRISTINA RZGOEVA
Prorektor na Državnoj pomorskoj akademiji Batumi,
Ministarstvo za ekonomiju i održivi razvoj Gruzije | Gruzija

PROF. DR CHIPASHA MULENGA
Pravni fakultet, Univerzitet Lusaka | Zambija

PROF. DR VALENTINA RANALDI
Pravni fakultet, Univerzitet "Niccolò Cusano" | Italija
ПРОФ. ДР НЕБОЈША ШАРКИЋ
Декан Правног факултета, Универзитета Унион
у Београду | Република Србија
ДР МИШО ЂУРКОВИЋ
Научни саветник, Директор Института за Европске
студије у Београду | Република Србија
ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЧОЛОВИЋ
Директор Института за упоредно право у Београду | Република Србија
ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ПРОФ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ -
ПРЕДСЕДНИК ОРГАНИЗАЦИОНОГ ОДБОРА
ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ
ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ
ПРОФ. ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ
ПРОФ. ДР НЕНАД СТЕФАНОВИЋ
ПРОФ. ДР МАРКО СТАНКОВИЋ
ПРОФ. ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ
ДОЦ. ДР МАЈА ПЕТРОВИЋ
ДР ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ
МСР. АЊА КОПРИВИЦА
МСР. МАРА ДЕСПОТОВ
МСР. ТАМАРА КРСТИЋ

Секретар:

МСР АЊА КОПРИВИЦА, асистент

Dr Predrag Mirković, vanredni profesor
Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Novom Sadu,
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: mirkovic@pravni-fakultet.info

Dr Jelena Stojić Dabetić, vanredni profesor
Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom sadu,
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: j.stojic.dabetic@pravni-fakultet.info

PRAVNI OSNOV E-TRGOVINE – KOMPLEMENTARNOST ZAKONSKIH PROPISA U PRAVU REPUBLIKE SRBIJE¹

Abstrakt:

Pitanje pristupa u domenu legislativne regulacije u partikularnim oblastima savremenog informacionog društva stavlja pred države izazov adekvatnog izbora pravca legislativnog pristupa u okviru interesnih oblasti društvene interakcije. Savremeno informaciono društvo zasniva se na punoj implementaciji različitih oblika informacionih i digitalnih tehnologija koje menjaju i preoblikuju društvene i ekonomske interakcije. Države kroz svoj pravni sistem nastoje da uredi različita interesna pitanja, pružajući između ostalog pravnu sigurnost, a da pritom njene aktivnosti u ovom domenu ne budu faktor koji usporava opšti društveni i ekonomski progres. E-trgovina predstavlja inovirani tradicionalni koncept shvatanja trgovine kroz primenu različitih oblika digitalne tehnologije u svim aspektima njene manifestacije. Autori u ovom radu analiziraju postojeću pravnu regulativu u Republici Srbiji koja uređuje oblast e-trgovine. Predmet istraživanja jeste analiza relevantnih propisa koji posredno ili neposredno uređuju interesna pitanja sa ili u vezi sa e-trgovinom. Cilj rada jeste da se na bazi skrininga propisa utvrdi da li je oblast e-trgovine regulisana samo u okviru Zakona o elektronskoj trgovini, ili je postojanje drugih zakona od pravnog značaja za funkcionisanje e-trgovine i da li postoji komplementarnost između propisa u okviru ove oblasti. Prvi zadatak istraživanja jeste normativna analiza Zakona o elektronskoj trgovini, kao i skrining pravnog prostora Republike Srbije u smislu identifikovanja i analize drugih propisa zakonskog karaktera koji uređuju partikularna pitanja unutar

¹ Rad je rezultat dugoročnog naučnoistraživačkog projekta “Progresivni razvoj prava u savremenom digitalnom društvu”, koji je finansiran od strane Pokrajinskog sekretarijata za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost (broj rešenja 142-451-3134/2022-02, 21.11.2022).

oblasti istraživanja. Drugi istraživački zadatak jeste determinisanje pravnog koncepta – idejnog pravca u izgradnji pravne infrastrukture nacionalnog pravnog sistema za potrebe normiranja e-trgovine i njegova povezanost ili međuzavisnost u odnosu na pravna rešenja koja su inkorporirana na nivou Evropske unije.

Ključne reči: *digitalnog društvo; e-trgovina; elektronsko poslovanje; e-ugovor; e-faktura; e-potpis.*

UVOD

Progresivni razvoj informacionih i digitalnih tehnologija uslovio je korenite promene u svim sferama društvene interakcije. Od društvenih kanala komunikacije, pa sve do tehnoloških promena, razvoj i ekspanzija Interneta i na njemu zasnovanih tehnologija, korenito je uticao na sve aspekte globalnog društva. Obim i karakter implementacije digitalne tehnologije direktno zavise od stepena ekonomskog razvoja konkretnog društva, a na osnovu nastanka i razvoja digitalnog društva došlo je do značajnih promena u domenu privrede². Tradicionalni koncepti ekonomije počinju da se posledično menjaju u pravcu inkluzije novih informacionih i digitalnih rešenja. Klasični ili tradicionalni načini obavljanja ekonomskih aktivnosti, naročito na mikro nivou, bivaju menjani i oblikovani tako da zadovolje potrebu za inkluzijom onoga što se naziva digitalna ekonomija. Ekonomija zasnovana na otvorenoj, dostupnoj i inovativnoj primeni svih oblika digitalnih tehnologija, naročito onih u oblasti informacionih tehnologija, menja tradicionalno shvatanje koncepta ekonomije u novi pojavni oblik koji se univerzalno terminološki prihvata kao digitalna ekonomija. Digitalna ekonomija jeste ekonomija zasnovana na primeni relevantnih oblika novih digitalnih tehnologija u svim aspektima funkcionisanja i poslovanja jednog ekonomskog entiteta³. Digitalna ekonomija svoj nastanak i postojanje primarno vezuje za Industriju 3.0, zasnovanoj na primeni Interneta i sa njim povezanim novim tehnologijama. Dinamičan razvoj ove industrije, povezane sa Industrijom 4.0 zasnovanoj na primeni veštačke inteligencije, preoblikovala je sve koncepte poslovanja ekonomskih subjekata. Trgovina, kao primarna komponenta svake ekonomije, najpre je započela svoju transformaciju, prihvatajući navedene tehnološke promene i funkcionalno ih počela implementirati u sve aspekte svog postojanja. E-trgovina jeste trgovina zasnovana na preoblikovanim elementima klasične trgovine posledično povezane sa tehnološkim odnosno informacionim promenama koje se implementiraju. Budući da je reč o novoj društveno-ekonomskoj pojavi, nužnost njenog normiranja jeste od jednakog globalnog, kako i nacionalnog značaja. Generalno govoreći, progresivni razvoj i primena digitalnih tehnologija takvom brzinom menja i utiče na sve sfere društva, kako onog globalnog, tako i nacionalnog. Stoga, najveći izazov sa kojim se društva i države sveta danas susreću jeste kako pravno urediti širok spektar prostora, odnosa i interakcija koji do sada

2 Dukić Mijatović, M., Uzelac, O., Mirković, P. (2022). Digital token in the business function of cooperative. *Ekonomika poljoprivrede*, vol. 69, iss. 4, pp. 1226

3 Dukić Mijatović, M., Mirković, P. (2022). Digitalna ekonomija i informaciono društvo - domet i pristup pravne regulacije. *Ekonomija - teorija i praksa*, god. XV, broj 1, str. 56

nisu bili postojeći. Pitanje legislativnog uređenja e-trgovine spada samo u jedno od pitanja prethodno opisane problematike.

Predmet istraživanja rada jeste analiza korpusa legislativnih akata pravnog sistema Republike Srbije iz domena oblasti e-trgovine. Primarni cilj rada jeste identifikovanje i skrining svih zakonskih akata koji direktno ili indirektno regušu oblast e-trgovine. Sekundarni cilj rad jeste uporedba legislativnog pristupa normiranja e-trgovine u pravnom sistemu Republike Srbije u odnosu na pravna rešenja primenjena na nivou Evropske unije. Hipoteza istraživanja jeste teorijska i glasi: Zakon o elektronskoj trgovini ne predstavlja jedini zakonski propis u Republici Srbiji koji uređuje oblast e-trgovine, već je deo komplementarno povezanih propisa koji uređuju ovu oblast i zasnovani su na dobroj pravnoj praksi prethodno inkorporiranoj na nivou Evropske unije.

METODOLOGIJA

Definisano istraživanje jeste prvenstveno teorijskog karaktera, zasnovano na primeni normativnog i uporednopravnog metoda istraživanja, uz analizu sadržaja stručne i naučne literature domaćeg i međunarodnog karaktera. Rad koncipiran i napisan primenom IMRaD pristupa naučnom istraživanju. Shodno predmetu rada, kao i postavljenim ciljevima istraživanja, prvi istraživački zadatak jeste skrining *Zakona o elektronskoj trgovini*. Analizom odredaba ovog zakona utvrđuje se obim i karakter legislativnog teksta sa aspekta njegove primene na koncept shvatanja e-trgovine, kao i opšti domet njegove regulacije u smislu potpunosti normi koje nužno uređuju ovu oblast. Na bazi prethodno sprovedenog istraživanja vrši se analiza - skrining legislativnog prostora Republike Srbije u kontekstu identifikovanja drugih srodnih propisa koji su od značaja u domenu partikularnog regulisanja e-trgovine. U tom smislu, predmet analize jesu sledeći propisi: *Zakon o trgovini*; *Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju*; I *Zakon o elektronskom fakturisanju*. Drugi istraživački zadatak jeste analiza Direktive 2000/31/EC (*Directive on electronic commerce*) u smislu njene uporedbe sa *Zakonom o elektronskoj trgovini* u kontekstu normative metodologije koja je korišćena u pristupu normiranja e-trgovine i njihove međusobne komplementarnosti. Tako sprovedeno istraživanje funkcionalno se nadograđuje utvrđivanjem legislativnog pristupa regulisanju e-trgovine u Evropskoj uniji i Republici Srbiji, koje se realizuje sa aspekta analize sadržaj relevante studije: *HDM Study – the EU baseline of e-Trade legislation*.

REZULTATI

Prvi istraživački zadatak

Analizom sadržaja *Zakona o elektronskoj trgovini*⁴ utvrđeno je da ovaj propis jeste takav da samo partikularno uređuje e-trgovinu, iako sam naziv zakona terminološki ukazuje na potpunost zakonske regulacije e-trgovine unutar ovog propisa. Naime, shodno članu 1. Zakona, “*ovim zakonom uređuju se uslovi i način pružanja usluga informacionog društva, obaveze korisnika usluga, komercijalna poruka, pravila u vezi sa zaključenjem ugovora u elektronskom obliku, odgovornost pružaoca usluga informacionog društva, nadzor i prekršaji*”. Primarni interesno pravni značaj ovog propisa u kontekstu pravne regulacije e-trgovine jeste u zakonskom definisanju određenih važnih pojmova odnosno instituta, i to: *usluga informacionog društva; pružalac usluge informacionog društva; korisnik usluga; potrošač; ugovor u elektronskom obliku; komercijalna poruka i operater elektronskih komunikacija*. Posebno značajno jeste uvođenje u pravni sistem Republike Srbije ugovora u elektronskom obliku, e-ugovora, kao jednog od primarnog supstrata e-trgovine. Sa druge strane, ograničen domašaj ovog propisa jasno se reflektuje u skromnom obimu zakonskog teksta koji se sastoji od samo 23 člana. Nadalje, ovaj zakon predstavlja *lex specialis* propis, budući da se na sva pitanja koja nisu regulisana ovim propisom primenjuju odredbe Zakona o trgovini⁵. Ipak njegov ograničen domet primene u ovoj oblasti jeste predefinisani njegovim sadržajem, tako da supsidijarnost Zakona o trgovini jeste nužna, ali ne i dovoljna u smislu potrebe normiranja e-trgovine. Komplementarnost ova dva propisa, kao i ostalih zakona jeste predmet razmatranja u okviru diskusije kao sekcije rada. Obavljena analiza – skrining, pravnog prostora Republike Srbije u kontekstu identifikovanja zakona koji partikularno uređuju oblast e-trgovine pokazuje odsustvo unificiranosti normiranja predmetne problematike u okviru jednog zakona, odnosno propisa. Nasuprot navedenom, značajan broj zakona komplementarno i interesno adresira važna pitanja zakonskog normiranja od interesa za pravno uređenje e-trgovine. *Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju*⁶ jeste značajan propis koji adresira niz interesnih pitanja iz oblasti e-trgovine. Osim što je reč o relativno obimnom zakonskom tekstu, značaj ovog propisa jeste u legislativnom normiranju pojmova kao što je elektronsko poslovanje, elektronski oblik podataka, elektronska transakcija, elektronska identifikacija, elektronski pečat, sertifikat za validaciju elektronskog potpisa i niz drugih značajnih pojmova. Prethodno navedeni pojmovi jesu od funkcionalnog značaja za neometan i pravno siguran način obavljanja e-trgovine, te se može zaključiti da ovaj propis ima značajno “*veći impakt*” funkcionalnog karaktera shodno prirodi onoga što predstavlja e-trgovina. Nadalje, *Zakon o elektronskom*

4 Zakon o elektronskoj trgovini („Sl. glasnik RS”, br. 41/2009, 95/2013 i 52/2019)

5 Zakon o trgovini (“Sl. glasnik RS”, br. 52/2019)

6 Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju (“Sl. glasnik RS”, br. 94/2017 i 52/2021)

*fakturisanju*⁷ predstavlja poslednju legislativnu komponentnu u arhitekturi našeg pravnog sistema, čineći zaokruženim materiju legislativnog normiranja e-trgovine. Reč je o propisu koji uređuje pitanja izdavanja, slanja, prijema, obrade i čuvanja elektronskih faktura, kao novog tehnološkog rešenja koji zamenjuju tradicionalni fizički koncept fakture, uz očuvanje pravne i druge sigurnosti za njene korisnike, što predstavlja važan segment onoga što se u ekonomiji identifikuje kao segment e-trgovine. Navedeni zakoni, zajedno sa Zakonom o elektronskoj trgovini, uz važnost supsidijarne primene Zakona o trgovini, čine zakonsku infrastrukturu u oblasti e-trgovine u okviru pravnog prostora Republike Srbije.

DRUGI ISTRAŽIVAČKI ZADATAK

U funkciji definisanog koncepta istraživanja, primenom normativnog i uporednopravnog metoda istraživanja analizirana je *Direktiva 2000/31/EC (Directive on electronic commerce)*⁸ koja je deo pravnog sistema Evropske unije. Rezultati istraživanja ukazuju da tekst direktive koja reguliše oblast e-trgovine, jeste takve pravne prirode da postoji visok stepen uskađenosti teksta Zakona o elektronskoj trgovini Republike Srbije sa sadržajem Direktive, posebno sa aspekta metodologije normiranja. Budući da je reč o propisu iz 2000. godine, a da je Zakon o elektronskoj trgovini Republike Srbije usvojen 2009. godine, jasno je da je reč o inkorporaciji legislativnih rešenja sadržanih u Direktivi, kao i same pravne metodologije u pristupu normiranju e-trgovine. Zakon o elektronskoj trgovini se značajno oslanja na pravna rešenja sadržana u Direktivi EU o e-trgovini. S obzirom na svoju pionirsku ulogu, srpski Zakon o elektronskoj trgovini predstavlja zadovoljavajući iskorak u stvaranju održive pravne infrastrukture za potrebe e-trgovine, iako naravno ne daje rešenja za sva pitanja i probleme u ovoj oblasti. U sadržinskom pogledu, zakon je konceptualno zasnovan na Direktivi EU, sa sličnim normativnim rešenjima pojedinačnih pitanja⁹. Radi potrebe definisanja legislativnog pristupa u domenu regulisanju e-trgovine u Evropskoj uniji i Republici Srbiji, predmetno je analiziran sadržaj studije: *HDM Study – the EU baseline of e-Trade legislation*¹⁰. U okviru ove studije koja predstavlja osnov pravnog normiranja e-trgovine u okviru Evropske unije, identifikovan je legislativan pristup normiranja ove materije. Idejno je primenjen princip normiranja e-trgovine u više posebnih zakona, nasuprot drugom validnom modelu, pokušaju unificiranja oblasti uređenja predmetne materije

7 Zakon o elektronskom fakturisanju (“Sl. glasnik RS”, br. 44/2021, 129/2021 i 138/2022)

8 Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (*Directive on electronic commerce*). Preuzeto sa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32000L0031>

9 Divljak, D. (2018). Harmonisation of the rules on electronic commerce and Serbian law. *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, Novi Sad. vol. 52, iss. 3, pp. 910

10 HDM Study – the EU baseline of e-Trade legislation (2017). Preuzeto sa: <https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2020/06/HDM-Study-the-EU-baseline-of-e-Trade-legislation.pdf>

unutar jednog propisa. Tako je utvrđeno da oblast e-trgovine mora biti uređena posebnim propisima koji adresiraju partikularna pitanja od značaja za e-trgovinu, kao što je elektronska faktura (*Directive 2014/55/EU*)¹¹, elektronski ugovor (*EC Directive on electronic commerce 2000/31/EC*)¹², elektronski sertifikat o poreklu (*EC Electronic Certificate of Origin – eCO*)¹³, procesuiranje transportnih dokumenata (*NCTS sistem*)¹⁴; procedure u vezi sa uvozom (*Trade Control and Expert System – TRACES*)¹⁵. Multikanalni sistem pravne regulacije šireg konteksta e-trgovine zasniva se na potrebi partikularnog normiranja svih faza e-trgovine (oglašavanje; ponuda; elektronski ugovor; identifikacija i validacija subjekata; dokumentacija o poreklu i transportu). Shodno navedenom, EU nema unificiranu regulaciju na nivou jednog propisa za potrebe e-trgovine, već, nasuprot tome, primenjuje princip interesnog normiranja različitih segmenata onoga na čemu se zasniva e-trgovina, što je legislativni princip koji je usvojen i u pravnom sistemu Republike Srbije. Navedeno ukazuje na visok stepen normativne komplementarnosti konceptualnog karaktera u pristupu normiranju e-trgovine u okviru više pravnih propisa zakonskog karaktera.

DISKUSIJA

U modernom svetu ekonomske globalizacije, unutrašnja i međunarodna trgovina se ekspanzivno šire i prepliću. Njihova integracija se danas uglavnom vrši putem elektronskih transakcija koje omogućavaju trenutni tok poslovanja na bilo kom tržištu kroz primenu svih dostupnih tehnoloških rešenja, naročito u domenu informacionih tehnologija. Iako postoje teškoće u njenom pojmovnom definisanju i utvrđivanju njenog sadržaja, trgovina koja se odvija na prethodno opisan način naziva se elektronska trgovina. Njen značaj stalno raste i definitivno gubi svoju auru noviteta, kako se to pravilno identifikuje u okviru naučne zajednice¹⁶. E-trgovina obuhvata sve aktivnosti kupovine i prodaje proizvoda i usluga koje

11 Directive 2014/55/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on electronic invoicing in public procurement. Preuzeto sa: <https://www.legislation.gov.uk/eudr/2014/55>

12 Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce). Preuzeto sa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32000L0031>

13 EC Electronic Certificate of Origin – eCO
Preuzeto sa: <https://certoforigin.globletrade.services/eco/cusLogin/login.cl>

14 New Computerised Transit System (NCTS). Preuzeto sa: <https://www.carina.rs/en/about-us/ncts.html>

15 Trade Control and Expert System – TRACES
Preuzeto sa: https://food.ec.europa.eu/system/files/2021-07/traces_report_annual_2020_chedpp_europa_eng.pdf

16 Divljak, D. (2018). Harmonisation of the rules on electronic commerce and Serbian law. *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, Novi Sad. vol. 52, iss. 3, pp. 910

se sprovode putem interneta ili drugih elektronskih komunikacionih kanala¹⁷. Sublimacija koncepta definisanja e-trgovine u okviru naučnih krugova ukazuje na bitna obeležja ovog ekonomskog fenomena. E-trgovina se sastoji od distribucije, kupovine, prodaje, marketinga i održavanja proizvoda i usluga preko elektronskih sistema kao što je Internet¹⁸. Iz značajnog broja analiziranih pojmova koji definišu e-trgovinu, postoji niz zajedničkih komponenti kojim se pojam kao takav sublimira unutar naučne zajednice. U osnovi, elektronska trgovina jeste prodaja robe i/ili usluga putem interneta ili drugih oblika digitalne komunikacije. Kao takva, ona mora da zadovolji sve elemente onoga što klasična trgovina ima, od ponude, načina prihvata ponude, pravnog akta koji definiše prava i obaveze ugovornih strana, izvršenja ugovora naročito sa aspekta plaćanja, kao i potrebe načina utvrđivanja pravnog subjektiviteta svih učesnika u poslu. Drugim rečima, e-trgovina predstavlja nadgradnju svih elemenata klasične trgovine uz primenu odnosno upotrebu digitalne tehnologije u domenu komunikacije i autentifikacije koja se odvija udaljeno, odnosno putem Interneta ili drugih digitalnih oblika komunikacije. Iako postoji već više od dve decenije, e-trgovina i dalje ima ogroman potencijal za razvoj, pre svega zbog prednosti koje donosi trgovcima i potrošačima. Tako se ističe da je e-trgovina značajno promenila ponašanje potrošača tokom procesa kupovine, ali je takođe redefinisala i preusmerila strateško razmišljanje i delovanje trgovaca. Posledično, ovi subjekti sada moraju aktivno da prate savremeni tehnički i tehnološki razvoj, da se prilagođavaju razvoju i uticaju mobilne tehnologije, sve većem uticaju društvenih mreža i zahtevima savremenih potrošača, koji se veoma razlikuju od prethodnih generacija¹⁹. Korelativno, takve aktivnosti su pojačale pritisak za aktivnije normiranje partikularnih pitanja iz ovog domena, pa iako nesumnjivo značajna za svaku nacionalnu ekonomiju, rast e-trgovine nije bez ograničenja. Jedan od faktora koji je identifikovan jeste adekvatan, potpun i komplementaran pravni okvir koji je u funkciji takve trgovine. Tako se u naučnim krugovima ističe da jedan od bitnih faktora koji bi mogao limitirati razvoj e-trgovine jeste pravna nesigurnost u ovoj oblasti, usled nepostojanja ili neadekvatnosti pravne regulative²⁰. Naime, razvojem elektronske trgovine uvedene su mnoge promene u načinu poslovanja u ekonomskih subjekata, tehnikama prodaje roba i usluga i načinima komunikacije sa potrošačima i dobavljačima. Imajući u vidu da je elektronska trgovina osnova e-ekonomije koja podrazumeva digitalizaciju celokupne ekonomske strukture i/ili informacija putem računarske mreže, uključujući i Internet²¹, pitanje pravnog okvira u kojima se njeno postojanje uređuje jeste postalo primarno pitanje, ne samo sa aspekta nužnosti normativnog uređenja ove oblasti, već kao pitanje koje

17 Todorović, J., Lečić-Cvetković, D. (2006). *Upravljanje proizvodnjom*. Belgrade: FON, str. 17

18 ibidem

19 Cvijić, L. Stanković, Lj., Babić, V. (2021). Legal regulation of the e-commerce area in the Republic of Serbia and contribution to its development. *International journal of economics and law*, vol. 11, no. 32, pp. 1

20 Divljak, D. (2018). Harmonisation of the rules on electronic commerce and Serbian law. *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, Novi Sad. vol. 52, iss. 3, pp. 910

21 Knežević, M., Šapić, S. (2018). Legal regulation and a sage of eletronic trade in Republic of Serbia. *Ekonomika*, vol. 64, num. 3, pp. 2

posledično utiče na dalji razvoj, kako e-trgovine, tako i digitalne ekonomije. Step en korišćenja informacionih tehnologija i računara u elektronskoj trgovini zavisi od brojnih faktora, što se jasno identifikuje u okviru naučnih i stručnih krugova. Jedan od faktora jeste i zakonska regulativa koja reguliše ovu oblast poslovanja. Značaj zakonske regulative u podsticanju širenja upotrebe elektronske trgovine se razmatra interesno i sa aspekte međunarodnog prava i potrebe unifikacije rešenja, ali i sa aspekta nacionalnih pravnih sistema, među koje spada i pravni sistem Republike Srbije²². Posebno se ističe nužnost bržeg ujednačavanja pravila iz domena e-trgovine koja će biti globalno ili pak regionalno usaglašena, a sve u cilju promocije višeg stepena pravne sigurnosti kao nužnog prerogativa regionalnog, odnosno globalnog razvoja e-trgovine. Kao i svaki oblik pravnog posla, e-trgovina zahteva adekvatnu normativnu regulativu koja značajno prevazilazi mogućnosti nacionalnih pravnih sistema, posebno u pogledu svoje praktične primenljivosti²³. Tako se ističe da globalizacija trgovine i telekomunikacija svakoga čini potencijalno ranjivom osobom, a zaštita kroz domaće zakonodavstvo jeste nužnost, odnosno potreba²⁴, ali se takođe identifikuje i potreba za ujednačavanje normativnih rešenja između država, gde ovo pitanje jeste od možda jednakog značaja kao i sama potreba za normiranjem ove oblasti. Ukoliko pravna rešenja koja postoje na nivou država sveta ili regiona, nisu kao takva međusobno komplementarna i usaglašena, onda nacionalni pravni okviri imaju ograničen efekat samo na jedno ekonomsko tržište. Znajući da se e-trgovina značajno odvija na međunarodnom planu, iako njeno postojanje i primena jeste jednako prisutna i okvirima jednog nacionalnog ekonomskog tržišta, dato pitanje normativne usaglašenosti jeste jedno od aktuelnih pravnih pitanja na međunarodnom nivou²⁵. Sa druge strane, apostrofira se da u cilju napretka e-trgovine u Republici Srbiji, kao jedan od prioriteta treba postaviti povećanje sigurnosti učesnika u e-trgovini kako bi se smanjile moguće zlouporabe²⁶. Posledično, pravna nesigurnost, iako ne može biti kočnica razvoja e-trgovine, svakako može negativno uticati na njen rast i razvoj, pa se tako apostrofira da pravni okvir e-trgovine, kako u Republici Srbiji, tako i na globalnom nivou, pre svega treba da omogući isti stepen pravne zaštite koji učesnici u pravnim poslovima klasične trgovine imaju. Sa druge strane, stepen nepoverenja među subjektima poslovanja koji razumno postoji kao posledica odsustva fizičke prisutnosti u obavljanju partikularnih aktivnosti u ovoj oblasti, mora biti adresiran

22 ibidem

23 Mirković, P., Stojić Dabetić, J. (2020). Alternative ways of organization of business activities during the covid-19 pandemic – challenges of electronic trade. *Culture of polis – special edition 2*, vol. 17, no. 2, pp. 61

24 Panopoulos, G. (2015). The influence of the e-commerce directive on conflict-of laws and jurisdiction rules regarding the protection of tort victims and consumer. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, broj 70, god. XIV, str. 824

25 Petrović, D., Kovačević, I., (2012). Lack of trust as the obstacle to e-trade development in Serbia, Management – Paper for theory and practice of management, FON, pp.77

26 Šapić, S., Furtula, S., Aleksić, M. (2016). Testing the attitude toward the use of e-commerce based on the customer's educational level: the case of the republic of Serbia. *Ekonomski Vjesnik*. god. XXX, br. 2/17, str.286

i rešen putem adekvatne pravne infrastrukture koja će dato podržati²⁷.

Rezultati istraživanja predočeni u prethodnome delu rada apostrofiraju par važnih komponenti u domenu pravnog regulisanja e-trgovine. Prvo, prethodni segment diskusije koji je uključio i relevante naučne i stručne stavove u pogledu šireg koncepta shvatanja predmeta istraživanja rada, jasno ukazuje da e-trgovina, kao segment digitalne ekonomije, zahteva adekvatan pravni tretman. Pitanje koje se nameće, i koje predstavlja jedno od istraživačkih zadataka, jeste pitanje normativnog koncepta ili pristupa u normiranju e-trgovine. U tom kontekstu postoje dva koncepta normiranja, sistemsko legislativno rešenje u okviru jednog zakona, odnosno partikularno ili parcijalno normiranje segmenata onoga što koherentno čini jednu celinu, u ovom slučaju e-trgovinu. Ako sagledamo rezultate istraživanja u ovom segmentu, jasno je da normativni pravac u pogledu legislativnog pristupa jeste preuzet i inkorporiran na dobroj pravnoj praksi koju je inkorporirala Evropska unija. Ovo je potvrđeno je kroz analizu studije -*HDM Study: the EU baseline of e-Trade legislation*²⁸, koja je potvrdila partikularni pristup Evropske unije u domenu regulisanja e-trgovine kroz više propisa. Nadalje, neupitno je da naš Zakon o elektronskoj trgovini jeste zasnovan na normativnim principima i legislativnom pristupu koji je primenjen u okviru teksta evropske Direktive o elektronskoj trgovini (2000/31/CE). Usporedna analiza ova dva propisa ukazuje na normativnu ograničenost oba propisa u smislu obima teksta propisa. Čitav koncept našeg zakona je vezan za definisanje i utvrđivanje pravila vezanih za pružanje usluga informacionog društva, što je koncept preuzet iz prava EU²⁹. Takođe, oba propisa regulišu samo određena pitanja od značaja za oblast e-trgovine, ostavljajući dosta prostora da druga pitanja od značaja iz ove oblasti budu uređena drugim propisima, što je potvrđeno u okviru analize sadržaja analizirane studije. U oba pomenuta propisa oblast e-trgovine je partikularno normirana, što jeste validan pravno metodološki pristup normiranju. Takođe, ovo dovodi do zaključka da je naš pravni sistem u ovoj oblasti uskađen sa pravnim rešenjima na nivou Evropske unije. Kritika koja se u okviru ovog pitanja negde nameće, jeste da oba propisa shodno njihovom nazivu naizgled ukazuju da su istog, sistemski pravnog, karaktera koji uređuju celu oblast e-trgovine, što je pogrešan zaključak. Ako sagledamo i analiziramo prethodni segment diskusije, neupitno je šta se u okviru naučnih i stručnih krugova pojmovno identifikuje u okviru e-trgovine, pa analogno navedenom jasno je da oba propisa, iako nazivno impliciraju da obuhvataju celu oblast e-trgovine, isto to u smislu teksta zakona odnosno propisa ne sadrže. Drugim rečima, legislativna rešenja u oba propisa predstavljaju samo segment pravne regulacije e-trgovine. Takav zaključak, izveden u okviru rezultata istraživanja i segmenata diskusije, neupitno ukazuje

27 Marchany, R. C., Tront, J. G. (2002). E-commerce Security Issues, IN: Proceedings of the 35th Annual Hawaii International Conference, IEEE, pp. 456

28 HDM Study – the EU baseline of e-Trade legislation (2017). Preuzeto sa: <https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2020/06/HDM-Study-the-EU-baseline-of-e-Trade-legislation.pdf>

29 Divljak, D. (2018). Harmonisation of the rules on electronic commerce and Serbian law. *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, Novi Sad. vol. 52, iss. 3, pp. 916

da postoje drugi propisi koji uređuju oblast e-trgovine u okviru partikularnih pitanja njenog postojanja odnosno manifestacije.

Potreba za pravnom regulacijom e-trgovine identifikovana je krajem osamdesetih godina na nivou potrebe izgradnje novih pravnih instituta i mehanizama pravnog karaktera koji će sa razvojem informacione tehnologije kreirati pravni okvir međunarodnog karaktera, spuštajući ga na pravne principe regulacije na nacionalnom nivou. Drugim rečima, ako je oblast trgovine na međunarodnom planu morala biti unificirana jer su prethodno postajala nacionalna pravna rešenja, onda je pitanje pravnog pristupa regulisanja nečega u nastanku, a kasnije i u globalnoj ekspanziji, poput pitanja e-trgovine bilo pitanje potpunog odsustva nacionalnih pravnih rešenja. Problematika harmonizacije pravila o elektronskoj trgovini se odvijala u vrlo specifičnim uslovima, koje karakteriše skoro nepostojanje posebnih nacionalnih zakona iz ove oblasti, što je posledično dovelo do paralelnog kreiranja pravila na međunarodnom i nacionalnom nivou³⁰. Stoga, globalni pristup u pravnoj regulaciji e-trgovine nije bio usmeren u domenu unifikacije nacionalnih pravnih rešenja, jer ona kao takva nisu ni postojala, već kreiranja modela prava-zakona, koji će služiti kao pravno-metodološki pristup izradi nacionalnih pravnih propisa po datom modelu, uz prezumpciju da u konačnosti takav pristup bi uistinu učinio ovu oblast pravno harmonizovanom, ali na do sada neprimenjen metodološki pristup. Ono što je specifično kada su u pitanju pokušaji zakonskog regulisanja e-trgovine jeste da su normativne aktivnosti pokrenute praktično istovremeno na međunarodnom i nacionalnom nivou, što i dalje zahteva visok stepen napora za međusobnu harmonizaciju, a istovremeno i vreme za bolju regulaciju e-trgovine. U ovom segmentu cilj je harmonizacija i unifikacija, imajući u vidu globalnu dimenziju e-trgovine³¹. U ovom procesu krucijalnu ulogu na globalnom planu je odigrao *Model zakon o elektronskoj trgovini*. I pored šire prihvaćenosti i recepcije njegovih pravila, on nije doveo do globalne uniformisanosti u ovoj materiji, jer je izvan sfere njegovog uticaja ostala EU i zemlje koje su u procesu pristupanja toj integraciji³². Ideja je bila da *Model zakon o elektronskoj trgovini iz 1996 godine (UNCITRAL)*³³ sa svojim kasnijim pravnim integracijama odnosno dopunama, posluži kao idejno pravno rešenje koje će državama da pomogne u domenu metodologije pisanja nacionalnih zakona, kao i samog "obligatornog sadržaja" takvih propisa. Nadalje, značaj ovog propisa jeste bio u pojmovnom identifikovanju važnih termina kao novih pravnih pravila i instituta, gde se posebno izdvaja pojmovno određenje elektronskog ugovora kao osnove

30 ibidem

31 Mirković, P., Stojić Dabetić, J. (2020). Alternative ways of organization of business activities during the covid-19 pandemic – challenges of electronic trade. *Culture of polis – special edition 2*, vol. 17, no. 2, pp. 62

32 Divljak, D. (2018). Harmonisation of the rules on electronic commerce and Serbian law. *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, Novi Sad, vol. 52, iss. 3, pp. 914

33 UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce (1996).

Dostupno na: https://uncitral.un.org/en/texts/ecommerce/modellaw/electronic_commerce

onoga što čini e-trgovinu³⁴. Domet ovog pristupa jeste bio ograničen, te iako su države sveta koristile ovaj model zakona za izradu nacionalne pravne infrastrukture u ovoj oblasti, značajan broj država nije u potpunosti primenio “*instrukcionalni pristup*” normiranja ovog pitanja u celosti. Sa druge strane, određene države i nisu mogle da kreiraju sopstvenu pravnu infrastrukturu, kao države EU, odnosno države u procesu integracija u EU. Konačno, svi ovi pristupi imaju jedan cilj, izgradnju adekvatne pravne infrastrukture u funkciji daljeg razvoja e-trgovine, naročito u domenu nadolazećih tehnoloških rešenja koja će doprineti njenoj daljoj implementaciji³⁵.

Na nivou EU, idejni pravac u potrebi normiranja ove oblasti je odustao od onoga što je bilo predviđeno modelom zakona UNICITRAL. Budući da je model zakona ranije usvojen, EU je imala “*vremena*” da proceni da li takav pristup odgovara interesima država članica ili je potrebno ovu oblast urediti na sistemski drugačijim osnovama³⁶. Usvajanjem Direktive o elektronskoj trgovini, kao i drugih direktiva u ovoj oblasti koje se komplementarno nadovezuju, a koje su u okviru prethodnih segmenata rada elaborirane, ova oblast na nivou EU jeste normativno regulisana drugačije u odnosu na pravna rešenja sadržana u model zakonu. Rešenja EU u njenim direktivama su pravno mnogo sadržajnije i zasnovana su na potrebama unutrašnjeg tržišta EU, ali su takođe idejno normativno inkorporirala određena rešenja iz modela zakona, kao što je pitanje tehnološke neutralnosti i zabrane diskriminacije, koja su posebno važna pitanja sagledavajući progresivni trend razvoja informacionih odnosno digitalnih tehnologija. Obično se smatra da Direktiva o elektronskoj trgovini (2000/31/CE) konsoliduje, u primeni privatnog prava u elektronskoj trgovini, tzv. princip zemlje porekla, prema kojem komercijalne aktivnosti kompanije u sajber prostoru ne smeju biti podvrgnuti primeni zakona koji nije zakon zemlje porekla, u meri u kojoj je prvi za pomenutu kompaniju teži od drugog³⁷. Konačno, može se konstatovati da rešenja na nivou EU, u pravno-tehničkom smislu, jesu minimalistički ustrojena i bazirana na pravilnom identifikovanju neupitnog daljeg razvoja ove oblasti normiranja. Iz tog razloga, zakoni u ovoj oblasti, što je slučaj i u Republici Srbiji, jesu minimalistički u smislu obima teksta tih propisa, i njihova primarna interesna tačka jeste podizanje stepena pravne sigurnosti u oblasti e-trgovine, shvatajući da nije nužno niti moguće sva pitanja u ovoj oblasti regulisati, te takođe razumeti da će se e-trgovina svakako odvijati i koristiti nevezano za njen pravni okvir, jer njen nastanak i razvoj nije bio praćen njenom pravnom regulacijom, pa opet to nije bila kočnica njenog ekspanzivnog razvoja. Vodeći se takvim okolnostima društveno-ekonomske pojave,

34 Knežević, M., (2015). Specificities of Electronic Contracts. *Calitatea-acces la succes*, vol 16 (147/August), str. 107

35 Bjelić, P. (2012). *Globalna elektronska trgovina*. Belgrade: University of Belgrade, Faculty of Economics

36 Hultmark, R.C. (2001) The e-commerce directive and formation of contract in a comparative perspective. *European Law Review*, 26, pp. 429

37 Panopoulos, G. (2015). The influence of the e-commerce directive on conflict-of laws and jurisdiction rules regarding the protection of tort victims and consumer. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, broj 70, god. LIV, str. 824

minimalistički pristup regulisanja ove oblasti, uz tehnološku neutralnost kao nužnost realnosti daljeg razvoja, a posebno imajući u vidu veštačku inteligenciju i njenu inkorporaciju u ovoj oblasti, države imaju zadatak da isključivo provizorno regulišu ovu oblast čineći da pravo, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou, samo pruži dovoljan stepen pravne zaštite koji neće biti suprotan interesima društva i razvoja e-trgovine.

ZAKLJUČAK

Legislativna infrastruktura u domenu normiranja e-trgovine u Republici Srbiji izgrađuje se na modelu njenog prethodnog etabliranja u okviru Evropske unije. Primarna obeležja ovog pristupa jeste zakonsko normiranje parcijalnih segmenata e-trgovine u kontekstu njene manifestacije. Posebnim zakonima uređuju se pitanja od važnosti za neometano i pravno sigurno funkcionisanje e-trgovine. Legislativni prostor Republike Srbije je pokriven sa tri važna zakona u ovoj oblasti, Zakon o elektronskoj trgovini, Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju i Zakon o elektronskom fakturisanju. Najviši stepen supsidijarne važnosti ima Zakon o trgovini, što ne umanjuje značaj ni nužnost supsidijarnog korišćenja drugih zakona, naročito Zakona o obligacionim odnosima. Ovaj model ili pristup u legislativnom tretmanu e-trgovine u potpunosti je zasnovan na dobroj praksi Evropske unije, što je posledično i povezano sa činjenicom da je Republika Srbija u postupku priključenja Evropskoj uniji.

Realizovanim istraživanjem definisana hipoteza je potvrđena. Zakon o elektronskoj trgovini ne predstavlja jedini zakonski propis u Republici Srbiji koji uređuje oblast e-trgovine, već je deo komplementarno povezanih propisa koji uređuju ovu oblast na dobroj pravnoj praksi prethodno inkorporiranoj na nivou Evropske unije. Potvrda hipoteze prozilazi iz rezultata istraživanja parcijalno koncipiranih i sprovedenih u okviru dva istraživačka zadatka. U okviru prvog istraživačkog zadatka, rezultati sprovedenog istraživanja su pokazali da Zakon o elektronskoj trgovini nije jedini propis takvog karaktera koji uređuje oblast e-trgovine odnosno onoga što se podvodi pod dati koncept. Iako sam naziv propisa upućuje da je reč o sistemskom propisu koji adresira kompletnu materiju oblasti e-trgovine, ipak je reč o propisu limitiranog normativnog značaja u kontekstu da adresira i normira važne institute u ovoj oblasti, ali da svakako njegov sadržaj ne korespondira sa samim nazivom propisa koji upućuje na njegovu pravnu prirodu. Sprovedeno istraživanje nadalje je dovelo do spoznaje o postojanju niza drugih propisa zakonskog karaktera koji uređuju oblast e-trgovine, odnosno partikularna pitanja unutar iste. Ovim je potvrđeno da oblast e-trgovine jeste regulisana gore navedenim propisima i da postoji jasna komplementarnost između istih, budući da svaki pojedinačno adresira odnosno normira neku od oblasti ili pitanja od važnosti za neometano i pravno sigurno funkcionisanje e-trgovine. U okviru drugog istraživačkog zadatka, rezultati sprovedenog istraživanja neupitno su dokazali da evropska Direktiva o elektronskoj trgovini jeste idejno legislativno rešenje na osnovu kojeg je izrađen

tekst Zakona o elektronskoj trgovini u Republici Srbiji. Interesno se istraživački nije ulazilo u individualnu uporednopravnu analizu odredaba pomenuta propisa, već je istraživanje bilo fokusirano na oblasti i pitanja koja normiraju oba propisa, kao i samom konceptu odnosno ideji kako su ti propisi kreirani. Zaključak jeste da oba propisa jesu minimalističkog legislativnog sadržaja, da ne obuhvataju sva pitanja i oblasti normiranja od značaja za e-trgovinu, te da su bazirani na principima tehnološke neutralnosti normi imajući u vidu progresivni razvoj tehnoloških inovacija u domenu njihove moguće sadašnje i buduće primene u oblasti interesnog normiranja propisa. Korelativno sa prethodnim, rezultati sprovedenog istraživanja ukazuju na jasnu korelaciju u pogledu pristupa normiranju e-trgovine u okviru Evropske unije i Republike Srbije. Analizom relevantne studije zaključeno je da je pristup EU u domenu legislativnog tretmana e-trgovine zasnovan na normiranju interesnih pitanja iz oblasti e-trgovine u više posebnih zakona-direktiva, nasuprot drugom mogućem pristupu koji podrazumeva sistematizovanje legislativnog tretmana e-trgovine u okviru samo jednog propisa. Idejno ovaj pristup odudara od modela zakona UNICITRAL, što je posledično povezano sa nizom specifičnih interesnih pitanja koja su svojstvena Evropskoj uniji. Posledično, ovaj pristup u izradi pravne infrastrukture u oblasti e-trgovine jeste primenjen i u Republici Srbiji.

Predrag Mirković, PhD, Associate Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad

Jelena Stojić Dabetić, PhD, Associate Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad

**LEGAL BASIS OF E-TRADE – COMPLEMENTARITY
OF LEGAL REGULATIONS IN THE LAW
OF THE REPUBLIC OF SERBIA**

Abstract:

The question of approach in the domain of legislative regulation in particular areas of the modern information society presents the challenge for the states in order to adequately choose the direction of the legislative approach within the areas of interest in social interaction. Modern information societies are based on the full implementation of various forms of information and digital technologies that change and reshape social and economic interactions. States, through their legal system, strive to regulate various issues

of interest, providing, among other things, legal security, taking care that their activities in this domain don't present a factor that slows down general social and economic progress. E-commerce represents an innovative traditional concept of understanding trade through the application of various forms of digital technology in all aspects of its manifestation. In this paper, the authors analyze the existing legal regulations in the Republic of Serbia governing the field of e-commerce. The subject of the research is the analysis of relevant regulations that directly or indirectly regulate issues of interest with or in connection with e-commerce. The aim of the work is to determine, based on the screening of regulations, whether the area of e-commerce is regulated only within the Law on Electronic Commerce, or whether the existence of other laws is of legal importance for the functioning of e-commerce and whether there is complementarity between the regulations governing this issue. The first task of the research is normative analysis of the Law on Electronic Commerce, as well as a screening of the legal space of the Republic of Serbia in terms of identifying and analyzing other legal regulations that govern particular issues within the research area. The second research task is to determine the legal concept - conceptual direction in the construction of the legal infrastructure of the national legal system for the purposes of e-commerce regulation and its connection or interdependence in relation to the legal solutions incorporated at the level of the European Union.

Keywords: digital society; e-commerce; e-business; e-invoices; e-contract; e-signature.

LITERATURA:

1. Cvijić, L. Stanković, Lj., Babić, V. (2021). Legal regulation of the e-commerce area in the Republic of Serbia and contribution to its development. *International journal of economics and law*. vol. 11, no. 32, pp. 1-8
2. Dukić Mijatović, M., Mirković, P. (2022). Digitalna ekonomija i informaciono društvo - domet i pristup pravne regulacije. *Ekonomija - teorija i praksa*, god. XV, broj 1, str. 53-70
3. Dukić Mijatović, M., Uzelac, O., Mirković, P. (2022). Digital token in the business function of cooperative. *Ekonomika poljoprivrede*, vol. 69, iss. 4, pp. 1225-1239
4. Bjelić, P. (2012). *Globalna elektronska trgovina*. Belgrade: University of Belgrade, Faculty of Economics
5. Hultmark, R.C. (2001) The e-commerce directive and formation of contract in a comparative perspective. *European Law Review*, 26, 429-431
6. Divljak, D. (2018). Harmonisation of the rules on electronic commerce and Serbian law. *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, Novi Sad. Vol. 52, iss. 3, pp. 909-924
7. Knežević, M., Šapić, S. (2018). Legal regulation and usage of electronic trade in Republic of Serbia. *Ekonomika*, Vol. 64, num. 3, pp. 1-22
8. Knežević, M., (2015). Specificities of Electronic Contracts. *Calitatea-acces la succes*, vol 16 (147/August), str. 106-112

9. Todorović, J., Lečić-Cvetković, D. (2006). *Upravljanje proizvodnjom*. Belgrade: FON
10. Panopoulos, G. (2015). The influence of the e-commerce directive on conflict-of-laws and jurisdiction rules regarding the protection of tort victims and consumer. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, broj 70, god. LIV, str. 823-840
11. Petrović, D., Kovačević, I., (2012). Lack of trust as the obstacle to e-trade development in Serbia, *Management – Paper for theory and practice of management*, FON, p. 71-77
12. Šapić, S., Furtula, S., Aleksić, M. (2016). Testing the attitude toward the use of e-commerce based on the customer's educational level: the case of the republic of Serbia. *Ekonomski Vjesnik*. god. XXX, br. 2/17, str. 273-286
13. Marchany, R. C., Tront, J. G. (2002). E-commerce Security Issues, IN: *Proceedings of the 35th Annual Hawaii International Conference*, IEEE
14. Mirković, P., Stojić Dabetić, J. (2020). Alternative ways of organization of business activities during the covid-19 pandemic – challenges of electronic trade. *Culture of polis – special edition* 2.vol. 17, no. 2, pp. 55-68
15. UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce (1996). Dostupno na: https://uncitral.un.org/en/texts/ecommerce/modellaw/electronic_commerce
16. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce'). Preuzeto sa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32000L0031>
17. Directive 2014/55/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on electronic invoicing in public procurement. Preuzeto sa: <https://www.legislation.gov.uk/eudr/2014/55>
18. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce'). Preuzeto sa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32000L0031>
19. EC Electronic Certificate of Origin – eCO. Preuzeto sa: <https://certoforigin.globaletrade.services/eco/cusLogin/login.cl>
20. New Computerised Transit System (NCTS). Preuzeto sa: <https://www.carina.rs/en/about-us/ncts.html>
21. Trade Control and Expert System – TRACES. Preuzeto sa: https://food.ec.europa.eu/system/files/2021-07/traces_report_annual_2020_chedpp_europa_eng.pdf
22. HDM Study – the EU baseline of e-Trade legislation(2017). Preuzeto sa: <https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2020/06/HDM-Study-the-EU-baseline-of-e-Trade-legislation.pdf>

24. Zakon o elektronskoj trgovini ("Sl. glasnik RS", br. 41/2009, 95/2013 i 52/2019)
25. Zakon o elektronskom fakturisanju ("Sl. glasnik RS", br. 44/2021, 129/2021 i 138/2022)
26. Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju ("Sl. glasnik RS", br. 94/2017 i 52/2021)
27. Zakon o trgovini ("Sl. glasnik RS", br. 52/2019)

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

34"2003/2023"(082)

**МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Правнички дани - проф. др
Славко Царић (20 ; 2023 ; Нови Сад)**

Две деценије развоја правне мисли : [зборник радова] = Two decades of the development of legal thought : [proceedings] / XX међународни научни скуп "Правнички дани - Проф. др Славко Царић", Нови Сад, 06-07. октобар 2023, Нови Сад = XX International Scientific Meeting "Legal days - Prof. Slavko Carić, PhD", October 6th and 7th 2023, Novi Sad ; [уредник Милан Почуча]. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2023 (Нови Сад : Граф 021). - 678 стр. : табеле, граф. прикази ; 24 cm

Радови на срп. и енгл. језику. - Тираж 100. - Стр. 25-26: Уводна реч / Милан Почуча. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз сваки рад.

ISBN 978-86-86121-58-5

а) Правна мисао - Развој - 2003-2023 - Зборници

COBISS.SR-ID 125609225